

Марија Шљукић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

81.163.41.09-32
<https://doi.org/10.18485/filkult.2016.2.ch11>

ФЕНОМЕНОЛОШКИ ПРИСТУП ПРИПОВЕТКИ ЛАЗЕ ЛАЗАРЕВИЋА ПРВИ ПУТ С ОЦЕМ НА ЈУТРЕЊЕ

Сажетак

Рад представља феноменолошки приступ приповетке Лазе Лазаревића *Први пут с оцем на јутрење*. Феноменолошки приступ је метода посматрања, истраживања, изучавања или критике књижевног дела помоћу чијих анализа и поступака долазимо до сазнања уметничког дела. Естетски предмет који настаје као конкретизација књижевног дела има своју суштинску структуру саграђену од више хетерогених слојева. Сваки од слојева поседује различите особине, али они баш због те своје специфичности сачињавају јединство и чине конструкцију естетског предмета, који настаје као конкретизација књижевног дела. При обради приповетке *Први пут с оцем на јутрење* ради прегледности анализе полази се од Ингарденове поделе на слојеве: слој звучања, слој значења, слој приказаних предмета и слој схематизованих аспеката, да би на крају слојеве повезали у јединствену целину. Феноменолошком анализом приповетке утврђује се да је приповетка као уметнички предмет по својој суштини вишеслојна творевина, која поседује естетски узвишене вредности.

Кључне речи: феноменолошки приступ, Лаза Лазаревић, приповетка, *Први пут с оцем на јутрење*

Феноменолошки приступ је метода посматрања, истраживања, изучавања или критике књижевног дела помоћу чијих анализа и поступака долазимо до сазнања уметничког дела. Он представља веома систематичан приступ књижевном делу.

Естетски предмет који настаје као конкретизација књижевног дела има своју суштинску структуру саграђену од више хетерогених слојева. Сваки од слојева поседује различите особине, али

они баш због те своје специфичности сачињавају јединство и чине конструкцију естетског предмета, који настаје као конкретизација књижевног дела. При обради приповетке Лазе Лазаревића *Први пут с оцем на јутрење* применићемо феноменолошки приступ, а ради прегледности анализе поћи ћемо од Ингарденове поделе на слојеве: слој звучања, слој значења, слој приказаних предмета и слој схематизованих аспеката.

Први слој је слој звучања. Приповетка *Први пут с оцем на јутрење* је као и сваки књижевни текст саздана од речи, реченица и реченичних повезаности. У свакој речи и реченици разликујемо одређени гласовни материјал, који има одређени смисао. Гласовни материјал подлеже феноменолошкој анализи звучања, на тај начин што у анализи обраћамо пажњу на модулацију, лепоту речи, пуноћу њихових слогова, као и на наглашавање и темпо њиховог изношења. Приликом читања ове приповетке осећамо нијансирање појединих гласова, који сачињавају речи и њихово дејство, док се формирају гласовне фигуре. Приповетка нас усмерава да феноменолошке анализе звучања базирамо на анализи мачванског говора, који припада шумадијско-војвођанском дијалекту. Мачвански говорни тип карактерише четвороакцентски систем, у коме сва четири акцента чувају своју карактеристичну мелодичност. У приповеци *Први пут с оцем на јутрење* појављује се једна од карактеристика мачванског говора, редукција вокала чији се губитак обележава апострофом. *Редукција вокала о* забележена је у примеру: „Извади иза појаса замотуљак, колик’ песница,“ (Лазаревић 34) *Редукцију вокала* у илуструје пример: „У кавани имао је своје друштво, и само међ’ њима што рекне по коју. ... Нећемо ми бити ниједно гладни, док си ти међ’ нама!“ (Лазаревић 33, 43) Карактеристика мачванског говора у области консонаната: уместо *х* каткад долази *к* што примећујемо у следећим примерима: „а баби заигра доња усна, дркће, дркће; ... Напољу мирно, свеж зрак пада кроз отворен прозор, а пред иконом још дркће пламичак у кандилу. ... Мој отац уздркта.“ (Лазаревић 32, 39, 43); сугласник *ф* замењује се са *в* код следећих примера: „Турио Прока вес на очи, ... У кавани имао је своје друштво ... У кавану свако вече ... Доносио је често пуне вишеке новца. ... наш момак Стојан не престаје пећи им кафе ... једна разбијена кавена шоља“ (Лазаревић 32, 33, 36, 39). Једна од каракте-

ристика мачванског говора је да се ред речи у реченици разликује у односу на књижевни језик, што можемо закључити из следећих примера: „видео је он сам да не ваља шта ради; ... Не знам ја шта је то. ... и моја се сестра учини да спава ... Ћути он, ћути мајка, чекам ја. ... каже он. ... Мој се отац испречи“ (Лазаревић 35) Именице које значе сродство употребљене уз лично име не деклинирају се: „Затвори врата, па изађе на улицу и лагано се упути кум-Илијиној кући. ... Причао ми је после Тома, кум-Илијин син,“ (Лазаревић 41) У наредном цитату можемо запазити још једну карактеристику мачванског говора да се *је+се* не сажима увек у *се*: „да је се мој отац с његовим затворио у једну собу,“ (Лазаревић 41) Карактеристика мачванског говора је употреба везника *или* у облику *јали*: „Једанпут, опет – јали је било десет, јали није – а њега ето из кафане.“ (Лазаревић 34) У реченицама примећујемо да писац употребљава фонетске варијанте истих лексема: *кафана* – *кавана*. Лазаревић у приповеци често употребљава узречицу *болан*: „Љути се он, болан, кад види да свећа гори. ... Ми смо већ били огуглали, само је мати плакала и бринула се. Како да није, болан? Трговина забатаљена.“ (33, 36) У мачванском говору јавља се узвик *еј* за исказивање емоција: „»Еј тешко мени! Даће све што имамо, па под старост да перем туђе кошуље!« ... Еј, како ми је онда лако било!“ (Лазаревић 34, 39)

У приповеци можемо запазити употребу турцизама: *амбар* – стаја за смештање жита; *авлија* – двориште; *дућан* – продавница; *џемадан* – мушки прслук извезен сребром или златом; *силај* – појас за оружје; *харпија* – пиштољ; *тунос* – фес из Туниса.

Лаза Лазаревић у приповеци користи ефектне епитете „бледе, тужне, озбиљне“ када описује Митрову жену и кћерку, чиме нам открива њихова психичка стања у којима се налазе.

У приповеци запажемо употребу малих фоклорних форми у облику пословица, изрека, заклетви и у обичај узетих речи, као што су: *Па пут за уши!*; *Ово ће ђаво однети како је и донео!*; *Узео га буди-бокснама на своју руку, па га не пушта.*; *Тако ти бога, тако ти ове наше деце остави се, брате, друговања с ђаволом. Ко се њега држи, губи и овај и онај свет.*; *Није мени, ваљда, врана попила памет.*; *Остави се, брате, тако ти ове наше нејачи; бог с тобом!*; *Да си ти жив и здрав.*

Приповетка има свој ритам, који се најбоље осети при одређеном читању и супротставља сваком другом ритму, а расподела ритмичког ефекта је веома разноврсна. Писац је целу приповетку и визуелно рашчланио на два неједнака дела и постскриптум наратора. Лаза Лазаревић уводи у овој приповеци као наратора деветогодишњег дечака Мишу, сина Митра и Марице, који је део породице, па је и сам учесник у догађајима у кући, али је и очевидац и посматрач, јер верно описује понашање оца и мајке, као и њихова психолошка стања, али исказује и своје утиске о целој ситуацији. У лику Мише као приповедача уочавамо сједињење елемената свести дечака, сина и писца, јер кроз његов лик Лазаревић излаже целу приповетку. Увођењем наратора у овој приповеци Лазаревић постиже да она буде посредна и аутентична. Први део приповетке је у темпу епског приповедања, сачињен од преплитања наратије и дескрипције. На почетку приповетке Лазаревић нам на себи својствен начин описује главног јунака Митра, домаћина ове патријархалне породице, кроз говор његовог сина. Ритам је променљивог интензитета, јер се наизменично смењује његово убрзавање и успоравање. У овом делу приповетке, почиње и сама радња приповетке, па увођењем главног јунака долази и до наглог убрзавања ритма. Нагло убрзање ритма приметно је у дијалозима, које воде Митар и Марица. Дијалози су различитог темпа, јер ликови праве паузе између реченица, као да размишљају шта ће рећи и на који начин ће наставити дијалог. У дијалозима се одражава тензија, која је посебно наглашена када Митар од Марице захтева последње дукате, да би платио коцкарски дуг и ту долази до кулминације ритма и момента напетости. Дијалог се у почетку одвијао уобичајеним ритмичким током, да би се он изменио у својој завршници.

„– Дај! – вели мојој мајци а дошао у лицу као земља.

Мати пође ковчегу, а ноге јој клецају, све се навија.

Онда ја видех, испод јоргана, како се онај мој велики отац стресе и како се прихвати за пећ.

– Брже! – каже мајци, а одлаже ногама и рукавом брише зној.

Мати му пружи.

– Дај све! – рече он.

– Последњих десет дуката! – рече она. Али то не беше више глас, ни шапут, већ нешто налик на ропац.

Он скопа оне новце и управо истрча из себе.

Моја мати клону крај ковчега и обнесвести се.“ (Лазаревић 38)

Лазаревић нам приказује ову ситуацију веома сликовито, јер поред разговора његових ликова, описује нам њихове покрете, израз лица и јачину гласа. Митар је у лицу знојав и црн као земља, а сурпузи клецају колена и док му пружа последњих десет дуката, она нема више гласа, већ испушта ропац. Лазаревић је осликао сву страхоту ове ситуације, афективно расположење њених учесника, као и разговор, који они воде употребљавајући одсечне речи „Дај! ... Брже! ... Дај све! ... Последњих десет дуката!“ (38) Лазаревић ову слику употпуњава описивањем њихових покрета, жени клецају колена, а Митар се у тренутку слабости придржава за пећ, како не би пао. Женин ропац је представљао задњи њен вапај Богу за спасење њене породице из овакве безизлазне ситуације. У овом дијалогу можемо уочити да Митар и Марица реагују веома емотивно, што можемо закључити из њихових кратких одговора. У овом дијалогу потенцира се кулминација ритма и свака изговорена реч је посебно ритмички обликована.

У другом делу приповетке ритам је спорији, јер долази до смиревања ситуације у породици, после њене кулминације. Главни јунак Митар после драматичне ноћи, увидео је своју грешку, јер је због своје опседнутости пороком, изгубио све што је поседовао. Он одлучује да изврши самоубиство, што доводи до убрзавања ритма приповетке, што можемо уочити у разговору, који води са Марицом код амбара. „Стаде најзад под кров од амбара, па извади пиштољ.

Али у исти пар, не знам одкуд, створи се моја мајка уз њега.

Пренерази се човек. Упро поглед у њу, па блеји.

– Митре брате, господару мој, шта си то наумио? ...

– Иди, Марице, остави ме... Ја сам пропао!

– Како си, пропао, господару, бог с тобом! Што говориш тако?

– Све сам дао! – рече он, па рашири руке.

– Па ако си, брате, ти си и стекао. ...

– Велим: да бог поживи тебе и ону нашу дечицу. Није нас хранила ни кућа ни ливада, него ти, хранитељу наш! Нећемо ми бити ниједно гладни, док си ти међ’ нама! ...

Мајка га ухвати за руку:

– Кад смо се ми узели, нисмо имали ништа осим оне поњаве, једне тепсије и два-три корита, а данас, хвала богу, пуна кућа!“ (Лазаревић 42-43)

У њиховом дијалогу можемо приметити употребу упитних и ускличних реченица, што нам указује на њихову емотивност. Лазаревић нам овим дијалогом показује огромну снагу Марицине личности, која у одлучујућем тренутку, проналази праве речи, које одвраћају Митра од његове намере, да изврши самоубиство и поново га враћа у окриље породице. Лазаревић дочарава у овом дијалогу, моменат емоционалног растерећења, у тренутку када се Марица обраћа Митру, јер се они исповедају једно другоме. Лазаревић је овај разговор и ову ситуацију употпунио мимиком и гестовима својих ликова. Најупечатљивији тренутак те ноћи је онај када је Марица узела Митра за руку, а у његовим очима су блеснуле сузе. „Ја видим како испод бабиног рукава кану кап и блесну спрам месечине.“ (Лазаревић 43)

Врхунац ове приповетке и морално прочишћење Митрове личности Лазаревић нам дочарава последњим пасусом приповетке, у коме се отац и син спремају да крену у цркву на јутрење и тиме обележе почетак новог живота, који наступа за ову породицу. Митар изговара „– Сине, устани да идемо у цркву!...“ (44), чиме Лазаревић на метафоричан начин указује на светлост и наду у бољу будућност, која ће наступити за Митра и његову породицу.

Постскрипtum на крају ове приповетке представља додатак, који је графички одвојен од текста саме приповетке, а који је наратор исприведао, тако да изгледа као да је то накнадно забележено, као неко присећање наратора.

Други слој у феноменолошком приступу књижевном делу је слој значења. У приповеци *Први пут с оцем на јутрење* основни носилац значења је реч, а продирањем до њене суштине, открива се њено значење. Речи су елементи језика и увек нам нешто саопштавају, тако да сазнање о нечему делимо са другима. Значења речи су елементи реченица и њихова значења се мењају заједно са смислом реченица. Феноменолошке анализе значења стално трагање на релацији реч и њено значење. Феноменологија у својој анализи посветила се како значењу имена, тако и значењу речи као што су *и*, *или*, *је* и анализи реченица и њених ширих језичких повезаности. Ингарден говорећи о

феноменолошкој анализи имена указује на одређене елементе садржане у именима као што су: фактор интенционалне усмерености, материјални садржај, формални садржај, моменат егзистенцијалне карактеризације и моменат егзистенцијалне позиције. Сви ови моменти садржани су у истом гласовном облику неке речи.

У приповеци реч *кућа* појављује се у истом гласовном облику, али у различитим значењима. Митрова *кућа* представља место окупљања породице. *Кућа* је и место у које Митар доводи своје пријатеље, како би играли карте. *Кућа* представља и место на коме се одиграла, драматична ноћ, врхунац ове приповетке, у коме се одиграло пропадање Митра, главе патријархалне породице. Из овога закључујемо да реч *кућа* има различита значења у свим наведеним примерима, иако је задржала исти гласовни облик.

Реч *дукат* јавља се као платежно средство. *Дукат* је и део ниске Митрове жене Марице. Ниску *дуката* су у оно време девојке и жене носиле око врата и она је представљала део мираза девојке.

У приповеци постоји мноштво дијалога, из чијих речи можемо запазити посебна значења, јер унутрашњи живот једног бића можемо открити само путем дијалога. У дијалозима је присутна тензија, која варира и појачава се, напетост се одражава паузама у говору, у напетом ћутању и односу ћутања и говора. У дијалозима се откривају људи, препознају њихове психолошке особине, као и односи међу људима у свакодневном животу. Митар је у дијалозима са женом и децом, приказан као осоран и строг човек, док је према осталим људима био веома ћутљив. Митар је у дијалозима са Марицом око свакодневних ствари, попут ракије или паљења свеће, показивао преко и љутито понашање.

Ови дијалози још верније приказују његову преку нарав. „Каже она једанпут:

– Митре, што не даш Станоју ракију? Скоро ће и нова, па где ћеш је?

А тек се он издрачи на њу:

– Јеси ли ти гладна, или ти је чега мало? Новци су у твојим рукама, па кад ти нестане, а ти кажи! А у мој се посао не плећи!

Покуњи се мати, па ћути. ...

Љути се он, болан, кад види да свећа гори. Чуо сам једанпут, кад дође доцне кући, где прогунђа:

- Шта ће та свећа у ово доба?
 – Па да се видиш свући, Митре – каже моја мати.
 – А зар ја не знам упалити свећу, или сам, ваљда, пијан, па не умем наћи?
 – Па није, Митре – увија се моја мати – него као велим...“
 (Лазаревић 33)

Лазаревић овим дијалозима не показује само Митров карактер, већ и карактер његове супруге, која у овим разговорима увек попушта и заћути, као да је сагласна са Митром, а уствари она не жели свађу.

Феноменолошком анализом стила, којим је писана ова приповетка долазимо до закључка да је он специфичан, јер садржи говорне изразе, пословице, изреке, заклетве и у обичај узете речи. Све ово нам указује на велики естетски значај, јер су мале фоклорне форме пуне мудрости и вековима таложеног народног животног искуства, што у нама изазива високе естетске вредности. Стил Лазе Лазаревића је реалистичан, пун свежине и духа. Стил писања је пун лакоће и једноставности, и у његовом писању је приметна методичност, ред и систематичност у излагању догађаја. Особитост Лазаревићевог стила огледа се и у увођењу наратора, који приповеда целу причу.

Лазаревић ефектном реченицом, показује да је Митар у посебном психичком стању и он каже: „У-пам-ти до-бро!“ (37) Овом реченицом коју је Лазаревић поделио на слоге показује нам своју маестралност у домену стила, јер Митар са таквом реченицом код Марице изазива страхопоштовање и губитак воље за даљи разговор, који њему у том тренутку не одговара. Лазаревић поред овако кратких ефектних реченица, ствара и сложене реченице у којима се појављују и убразано смењују субјекти, предикти и објекти различитих лица. „Некад, причала ми је мати, био је он сасвим други човек; а и ја се сећам, као кроз маглу, како ме је често држао на крилу док сам био сасвим мали, правио ми од зове свирајку и водио ме са собом на колима у ливаду.“ (Лазаревић 35) У овој реченици Лазаревић нам дочарава песничку слику, којом постиже изузетан естетски утисак на читаоца.

Трећи слој у феноменолошкој анализи приповетке је слој приказаних предмета, тако да се у приповеци *Први пут с оцем на јутрење*

наша пажња усмерава на предметни слој, на ликове, на ствари, на збивања описана у тој приповеци, јер то су управо они предмети, који се конституишу у нашој свести, као резултат значења, која се формирају унутар језичког слоја. Феноменолошки испитати, значи испитати дати предмет као пишчеву интенционалну творевину, у њој логичној пројекцији и пратити како се она конституише у нашој свести. Док читамо приповетку наша пажња се усмерава на лик Пере Зелембаћа, који се први пут појављује са осталим друштвом у великој соби за карташким столом у Митровој кући. „Дође с њима још некакав Перо Зелембаћ, некакав свињарски трговац, који, веле, »ради с Пештом«.” (Лазаревић 37) Из овог податка о њему ништа не можемо закључити, сем чињенице да је он свињарски трговац, тако да овај лик још увек није одређен у нашој свести, али се зато у даљем приповедању ближе одређује његов лик. „Бркове ушилио, косу остраг разделио, а золуфе пустио чак до јагодица. Дебео у лицу, шишкав у телу; накривио некакав шеширић, а преко прслука златан ланац, исти онакав какав је пре бабо имао. На руци му некакав прстен, цакли се, брате, не да у се погледати. Гега се кад иде; говори крупно и промукло, а све се смеши оним малим као јед зеленим очима, да те некакав страх ухвати као од совуљаге.” (Лазаревић 37) Писац нам овде показује да је Пера Зелембаћ препреден и лукав. Опис златног ланца, који је носио преко прслука указује да ово није први сусрет са Митром за коцкарским столом, јер је то исти ланац, какав је пре носио Митар, а изгубио за карташким столом. Опис његовог физичког изгледа сугерише нам о њему, да је то човек подложен пороцима, што у потпуности осликава особине његовог карактера. Свако појединачно значење из овог цитата има своју незаменљиву вредност у изградњи и откривању особина овог лика.

Даљом феноменолошком анализом приповетке долазимо до отварања у пуној мери проблема перспективе, како просторне и временске, тако и приповедања уопште. Наратор нам приповеда причу из перспективе садашњег тренутка, говорећи о догађају, који се одиграо у прошлости, у тренутку када је он имао девет година. Просторна перспектива је неодређена са изузетком спомињања Београда, у постскриптуму приповетке. Писац се током приповедања различито односи према ликовима.

Феноменологија нам указује да у приповеци ниједан од предмета није приказан у целости, да нам не може бити приказан као такв, већ само у неким својим аспектима, визуелно или тонално. У одабирању тих аспеката садржана је велика вештина пишчева. У приповеци *Први пут с оцем на јутрење* сви ликови (Митар, Марица, деца, Пера Зелембаћ, кум Илија, син кума Илије, Тома, момак Стојан, момак Прока, Мића казанџија, Крста, апотекар Олбрект) и сви остали предмети обичног опажања, као што су кућа, дућан, кафана, карте, дукати, свеће, кандило, икона св. Ђорђа, црква, црквено звоно, и начин живота ликова по феноменологији су само схеме. Све су то предмети, који се конституишу у нашој свести док читамо ову приповетку. Слој предметности обухвата и односе међу ликовима, међу ликовима и стварима, све што израста из наговештаја о њиховим схватањима и њиховом начину живота.

Митар је представљен као богати домаћин и отац патријархалне породице, јер својим одевањем репрезентује своје богатство. „Он, тј. мој отац, носио се, разуме се, турски. Чисто га гледам како се облачи: џемадан од црвене кадифе с неколико катова златна гајтана; поврх њега ћурче од зелене чохе. Силај ишаран златом, за њега заденута једна харпија с дршком од слонове кости. Поврх силаја транболос, па ресе од њега бију по левом боку. Чакшире са свиленим гајтаном и бућметом, па широку пачалуци прекрили до пола ногу у белој чарапи и плитким ципелама. На главу тури тунос, па га мало накриви на леву страну, у рукама му абонос-чибук, с такумом од ћилибара, а с десне стране под појас подвучена златом и ћинђувама извезена дуванкеса. Прави кицош!“ (Лазаревић 31)

Лазаревић у опису психолошких особина овога лика показује нам да је његова нарав чудновата, јер се одао пороку, тако да нам приповедач сугерише, да он није добар домаћин, већ је оличење правог тиранина и наслућује се да ће својим понашањем проузроковати неку невољу. Лазаревић је Митров смех, радост (док на крилу држи малог сина) и жалост (када му је умро брат) приказао мимиком лица. „оцу даде нешто на смех, па неколико пута развуче мало леву страну од уста и око левога ока набра му се кожа. ... а мој бабо ништа, ама баш ни сузе да пусти, ни »ух!« да рече. Само кад га понеше из куће а баби заигра доња усна, дркће, дркће; прислонио се на врата;

блед као крпа, па ћути.“ (Лазаревић 32) Митар своја снажна осећања прикрива строгошћу како према жени и деци, тако и према својим запосленима. Он је веома ћутљив према свету, а веома прек према жени, која је кротка и послушна. Због Митрове чудне нарави, уверености да његова реч мора бити последња у свему, да сви морају да га поштују и да се према њему односе са страхопоштовањем, Митар се веома строго односио и према својој деци. Митров лик и карактер после драматичне ноћи се мењају из корена и појављује се неки други Митар, разочаран и празног погледа. Митар после разговора са Марицом доживљава морални преображај своје личности и поново се враћа у окриље породице.

Марица, Митрова супруга, је добра домаћица и веома брижна мајка. Она се храбро суочава са животним проблемима, које јој ствара Митар својим осорним понашањем према њој и деци. Лазаревић нам велича снагу једне патријархално васпитане жене, која се бори за своју породицу, за то да је одржи на окупу и да заблуделог мужа, који се одао пороку, поново врати породици. Марица показује надљудску храброст, довољну за њих обоје, да почну живот испочетка заједно са својом децом.

Митрова породична кућа састоји се од две собе, у мањој живи Митрова породица, његова жена, два сина и кћерка, а у другој, великој соби одигравају се драматични тренуци, описани у приповеци за карташким столом. „Затворе се у велику собу, упале по неколико свећа, звечи дукат, пуши се дуван, клизи карта, а наш момак Стојан не престаје пећи им каве“ (Лазаревић 36) Видно место у њиховој кући заузима икона св. Ђорђа и кандило, поред којих стоји сува кита босиока и бочица са богојављенском водицом.

Из описа куће, иконе св. Ђорђа и кандила проистичу песничке слике о лепоти свих ових предмета, који имају своју суштину. Из пищевог приповедања о овим предметима (кућа, икона св. Ђорђа, кандило) настаје нов квалитет у естетском смислу. Циљ феноменолошког испитивања је да се такви поједини квалитети испитају на који начин се они постепено откривају из приказаних предмета и како граде нову предметност. Из целокупне приповетке израста одређена предметност као општи квалитет, која чини атмосферу приповедања. У току читања приповетке ми ову предметност, ликове, односе међу

ликовима и простор, који су сви заједно уграђени у приповедање као основна интенција пишчева обједињујемо у целовиту слику и добијамо естетичку хармоничност дела.

Четврти слој у феноменолошком приступу приповетки је слој схематизованих аспеката, који нам указује да је књижевно дело схематска творевина, како у појединим предметима спољног опажања које приказује, тако и као предмет у целини. Предмети описани у њему дати су само у неким својим аспектима и садрже многе неодређености, а читалац ће те неодређености у својој свести на неки начин испунити. На који начин читалац испуњава те неодређености у својој свести је главно питање које улази у подручје феноменолошког испитивања и феноменолошке анализе. Сваки читалац попуниће дату схему аспеката, новим аспектима, које писац уопште није ни споменуо и није заправо, ни имао потребе да их спомене, јер је рачунао да ће уз помоћ својих датих аспеката, активирати друге аспекте у читаочевој свести.

Приповетка *Први пут с оцем на јутрење* оживеће у нама, у нашој свести, када на пишчеве аспекте, на њихову неодређеност додамо своје аспекте по угледу на оно што се у нашој свести формирало током читања ове приповетке. Сви предмети, ликови, њихови односи, кућа, икона св. Ђорђа, кандило, који су приказани у приповеци, су неодређени и недоречени; па их читалац допуњује својим аспектима, који су се формирали у његовој свести и на тај начин добијамо комплетну слику датог предмета.

Лик Митра остварен је кроз нарацију, дескрипцију и дијалоге, у којима откривамо делиће, који ће нам помоћи да склопимо мозаик овог лика. Митар је породичан човек средњих година, држи до своје речи и поноса, али подложен пороцима, што доводи до поремећаја хармоничних односа у породици. Једина особа према којој је Митар осећао поштовање био је кум Илија, што нам показује да је Митар поштовао патријархалан образац понашања и институцију кумства.

Митрова супруга Марица је храбра у одлучујућим тренуцима, брижна мајка и пожртвована супруга. Она је типични представник патријархалне жене тога времена. Она се придржава обичаја и децу васпитава учећи их породичним вредностима и патријархалном обрасцу понашања.

Митар и Марица поседују породичну кућу са великим двориштем и дућан. У оквиру дворишта налази се породична кућа, просторија у којој живе младићи, који им помажу у дућану и око тежих кућних послова, али и амбар, у коме је чувано жито, а на чардаку су се налазиле шишарке. У подруму су се налазиле бачве са вином и ракијом, коју су они продавали у дућану.

Кафана у приповеци *Први пут с оцем на јутрење* је место, где се окупљају мештани да уз кафу и ракију воде дуге разговоре о свему што се догађа у њиховим животима. Митар се са својим друштвом коцкао у кафани играјући карте. Топос кафане представља аутентичну слику места дешавања приватног и јавног живота људи из те средине.

Феноменолошком анализом приступили смо обради приповетке кроз слојеве, које је дефинисао Роман Ингарден, који сачињавају естетски предмет, а хармонија слојева у свести читаоца је конституисала естетски предмет. Феноменолошким приступом у испитивању Ингарденовог четвртог слоја уведен је читалац као историјска димензија.

Феноменолошком анализом извршили смо конкретизацију приповетке *Први пут с оцем на јутрење*. Сви ови хетерогени слојеви, слој звучања, слој значења, слој приказаних предмета и слој схематизованих аспеката, пружају нам свеобухватну слику о овој приповеци. У полифонији хетерогених слојева изражена је структура приповетке и њена јединственост.

Литература

- Константиновић, Зоран. *Феноменолошки приступ књижевном делу*. Београд: Просвета, 1969. Print.
- Лазаревић, К. Лаза. *Изабрана дела*. Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2003. Print.
- Стојановић, Драган. *Феноменологија и вишезначност књижевног дела*, Ингарденова теорија опализације. Београд: Службени гласник, 2011. Print.
- Хусерл, Едмунд. *Предавања о феноменологији унутрашње временске свијести*. Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2004. Print.
- Bužinjska, Ana i Mihal Pavel Markovski. *Književne teorije XX veka*. Beograd: Službeni glasnik, 2009. Print.
- Lešić, Zdenko. *Teorija književnosti*. Beograd: Službeni glasnik, 2008. Print.

Marija Šljukić

University of Belgrade

Faculty of Philology

**THE PHENOMENOLOGICAL APPROACH TO
A STORY BY LAZA LAZAREVIC
*THE FIRST TIME WITH HIS FATHER AT MATINS***

Summary

The paper presents a phenomenological approach to a story by Laza Lazarevic *The first time with his father at Matins*. The phenomenological approach is the method of observation, research, studies or reviews of literary works by whose analysis and procedures leads to the understanding of art. Aesthetic object created as a concretization of the literary work has its essential structure built from multiple heterogeneous layers. Each layer has different characteristics, but they do not because of their specificity consists unity and form the structure of the aesthetic object, which occurs as a concretization of a literary work. In processing the stories *The first time with his father at Matins* for clarity of analysis starts from the Ingarden division into layers: a layer of sounding, meaning layer, layer the objects and layer schematic aspects, and in the end the layers together in a unified whole. Phenomenological analysis of the stories is determined that the short story as an art object in its essence multilayered creations which owns lofty aesthetic values.

Key words: phenomenological approach, Laza Lazarevic, short story, The first time with his father at Matins